

OBRASCI DISKRIMINACIJE U CRNOJ GORI

Prof. dr Miloš Bešić

Prof. dr Miloš Bešić

OBRASCI DISKRIMINACIJE U CRNOJ GORI

Mišljenja iznesena u ovoj publikacij su mišljenja autora i ne moraju da odražavaju zvanične stavove Savjeta Evrope.

Objavljeno u sklopu projekta „Podrška nacionalnim institucijama u u prevenciji diskriminacije u Crnoj Gori“ (PREDIM)

Istraživanje je sprovedeno u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava i institucijom Ombudsmana u sklopu PREDIM projekta.

MART 2017.

OBRASCI DISKRIMINACIJE U CRNOJ GORI

CILJEVI ISTRAŽIVANJA:

1. *Mjerenje stepena diskriminacije*
2. *Mjerenje trendova diskriminacije*
3. *Upoređivanje stepena diskriminacije u Crnoj Gori sa drugim zemljama regiona i Evrope*
4. *Utvrđivanje stepena diskriminacije prema različitim grupama*
5. *Utvrđivanje stepena diskriminacije u različitim oblastima*
6. *Utvrđivanje ključnih faktora od kojih zavisi percepcija diskriminacije*

U diferenciranom društvu diskriminacija je jedan od najvećih problema s kojima se demokratsko društvo suočava. Postojanje velikog broja društvenih grupa, sa svojim različitostima u vjerskom, etničkom, rodnom, političkom, seksualno orijentacijskom i svakom drugom smislu, potencijalno proizvodi opasnost od konflikta, a najveći je problem diskriminacije onih koji su u manjini od strane većine. Ovakve diskriminatorske prakse konsekvantno dovode čitav politički poredak i društveni konsenzus u stanje nestabilnosti, a kao rezultat potencijalni konflikti dugog trajanja mogu dovesti do različitih oblika dezintegracije društva. Svi ovi problemi izraženiji su u društvima koja imaju naglašenu autoritarnu i konfliktnu prošlost, a ovo

je posebno slučaj sa postkomunističkim društvima u kojima je autoritarnost i netolerancija sastavni dio istorijskog i političkog bića. Stoga je borba protiv diskriminacije važan zadatak svih demokratski odgovornih društvenih aktera. Prvi korak u borbi protiv diskriminacije jeste njeno sistematsko i longitudinalno mjerenje, te procjena u kojoj mjeri je diskriminacija izražena, i šta je to što je sistematski proizvodi. Ovakva vrsta analize je upravo napravljena na narednim stranicama. Ovaj izvještaj samo je izvod šireg izvještaja koji smo napravili u kome se nalazi neuporedivo veći fond informacija za onoga ko je zainteresovan. Na ovom mjestu, međutim, samo ćemo dati pregled ključnih nalaza istraživanja kako bi donosioci odluka mogli veoma brzo i efikasno da se upoznaju sa stanjem i trendovima diskriminatorskih stavova i praksi u Crnoj Gori. Mjerenjem diskriminacije u ovoj godini utvrdili smo da je najveći stepen diskriminacije, na osnovu percipcije građana, utvrđen prema ljudima koji imaju različito političko uvjerenje. Ovaj podatak ide u prilog velikom broju ranijih istraživanja CEDEM-a koja ukazuju da su političke podjele u Crnoj Gori duboke i da predstavljaju osnov društvenog rascjepa i svekolikih sukoba koji postoje. Druga grupa po stepenu diskriminisanosti jesu stare osobe, tj. u Crnoj

PODACI O ISTRAŽIVANJU:

- Anketni metod
- Uzorak reprezentativan za punoljetnu populaciju
- Tip uzorka: dvostruko-stratifikovan i slučajan uzorak
- Ukupno 1038 ispitanika
- Standardna greška: +/- 3.04% (za 50 incidencu i sa 95 CI)
- Poststratifikacija po polu, godinama i nacionalnosti
- Realizovano od 02. do 20. Marta 2017.
- Pristup: longitudinalan (analiza trenda)

Gori je na osnovu mišljenja građana u velikoj mjeri rasprostranjen 'ejdžizam', a starije osobe jesu i na osnovu komparativnih istraživanja u drugim zemljama zapravo najveće žrtve tranzicije. Slijede zatim, redom po izmjerenom stepenu ugroženosti od diskriminacije, osobe sa invaliditetom, diskriminacija po osnovi nacionalne, pa vjerske pripadnosti, diskriminacija žena, i na kraju diskriminacija LGBT osoba.

Najviši stepen diskriminacije u Crnoj Gori je prema pojedincima koji imaju različito političko uvjerenje

Diskriminacija po političkoj pripadnosti, koja je najizraženija, je veoma malo izložena promjenama, tačnije, ona je na gotovo istom nivou kao prije dvije, odnosno sedam godina. Ova perzistentnost nivoa diskriminacije po političkom kriterijumu ukazuje na stabilne i snažne mehanizme koji doprinose njenoj reprodukciji, te vjerovatno da su osnove za njeno postojanje veoma duboko utkane u političko tkivo crnogorskog društva. Po kriterijumu vjerske pripadnosti, stepen diskriminacije je danas u porastu u odnosu na 2015. godinu, dok je, prema svim drugim grupama stepen diskriminacije na manje-više istom nivou kao i prije dvije godine, a same promjene kod ovih grupa su registrovane kada se uporedi mjerenje 2010. i 2015. godine. Drugim riječima, imali smo naglašeniju dinamiku promjena od 2010. do 2015. godine, nego od 2015. godine do danas. Sa druge strane, promjene od 2010. do 2015. su bile uglavnom regresivne, dok su od 2015. do danas uglavnom progresivne. Pojednostavljeno rečeno, u najvećem broju slučajeva, obrazac je da je stepen diskriminacije u Crnoj Gori danas na nižem nivou u odnosu na 2015. godinu, ali je 2015. godine on na višem nivou u odnosu na 2010. godinu, pa je, konsekvntno, nivo diskriminacije danas manje-više na nivou koji smo mjerili 2010. godine.

Najveći stepen diskriminacije, po mišljenju građana izražen je u oblasti zapošljavanja. Ovdje treba imati u vidu da je oblast zapošljavanja i po sebi, vjerovatno, najosjetljivija u situaciji kada je nezaposlenost relativno visoka, tačnije, ekonomska kriza u velikoj mjeri može da pospiješi percepciju visoke diskriminacije u oblasti zapošljavanja. Sve ostale oblasti imaju znatno niži, i međusobno ujednačen nivo izraženosti diskriminacije. Zapošljavanje je očito posebno osjetljivo i usljed činjenice da se po procjeni građana nivo diskriminacije danas povećao u odnosu na 2015. godinu. Danas, takođe, u odnosu na prije dvije godine imamo i niži nivo diskriminacije u oblasti obrazovanja i zdravstvene zaštite, dok je u ostalim oblastima stepen diskriminacije danas na približnom nivou koji smo utvrdili prije dvije godine.

Od svih društvenih oblasti, diskriminacija je najizraženija u oblasti zapošljavanja

Predrasude prema određenim grupama jesu osnov za distanciranje u odnosu na pripadnike tih grupa, a distanciranje jeste osnov za diskriminatorske stavove i ponašanja. Stoga smo utvrdili stepen distanciranja prema ključnim grupama koje su u čitavoj Evropi pod rizikom diskriminacije. Istraživanja ovog tipa ukazuju da postoje tri profila distanciranja, prvi, po etničko/rasnom kriterijumu, drugi po bihevioralnom kriterijumu, i treći po političkom kriterijumu. Upravo poštujući ovu međunorodno standardizovanu metodologiju, mjerili smo distanciranje upoređujući stepen distance 2008. godine i danas, kao i upoređujući stepen distance koji postoji u Crnoj Gori sa referentnim stepenom distance u drugim zemljama regiona i Evrope. Distanciranje prema različitim grupama se vrši na način što ispitanici izražavaju stavove da 'ne žele' da imaju za komšije pripadnike tih grupa.

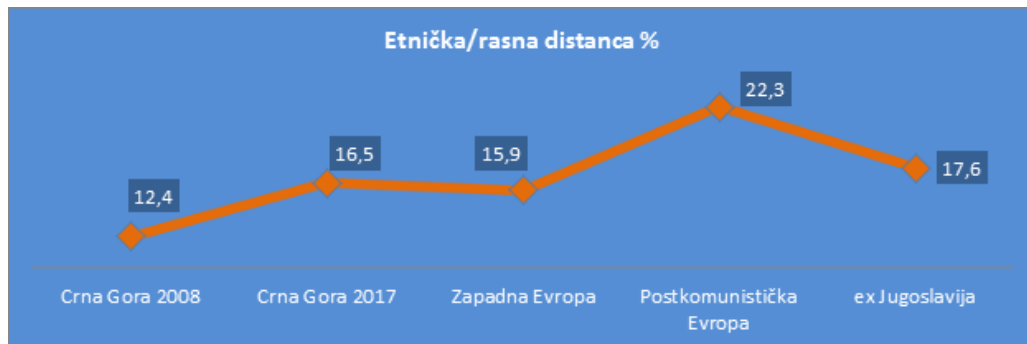
U Crnoj Gori kao i u Evropi, najviši je stepen distanciranja po etničko/rasnom kriterijumu u odnosu na Rome

Po etničko/rasnom kriterijumu u svim zemljama Evrope, uključujući i Crnu Goru, najviši stepen distanciranja je prema Romima. Komparativno, u Crnoj Gori je distanciranje po etničkoj/rasnoj osnovi na značajno nižem nivou u odnosu na prosjek zemalja postkomunističke Evrope, i približno na nivou ostalih zemalja bivše Jugoslavije, i zemalja Zapadne Evrope. Posebno interesantan podatak jeste visok stepen distanciranja u Crnoj Gori u odnosu na Jevreje, za koji nemamo racionalnog objašnjenja. Međutim, najindikativniji podatak kada je o Crnoj Gori riječ jeste nalaz da je

U Crnoj Gori etničko/rasno distanciranje je danas na značajno višem nivou u odnosu na 2008. godinu

ukupan nivo distanciranja po etničko/rasnom kriterijumu danas na višem nivou nego što je to bio slučaj prije devet godina.

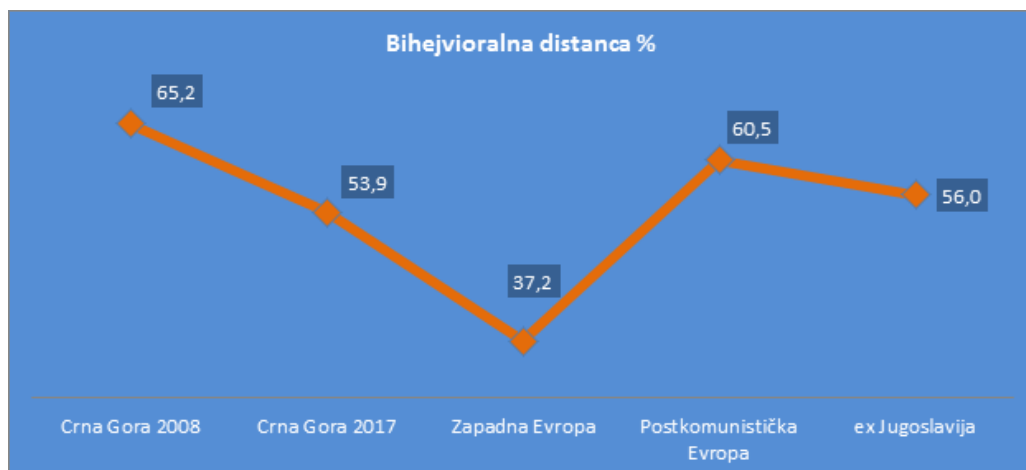

U pogledu distanciranja u odnosu na pojedince koji pripadaju grupama koje se diskriminišu po osnovu njihovog ponašanja, i/ili posljedicama tog ponašanja, utvrdili smo da je u Crnoj Gori distanca veoma izražena, i svakako na značajno višem nivou u odnosu na etničko/rasno distanciranje. Najviši stepen distance u Crnoj Gori u odnosu na bihejvioralni kriterijum jeste u odnosu na narkomane i osobe koje imaju kriminalnu prošlost. Međutim, ovaj nivo distanciranja je nešto ispod prosjeka zemalja bivše Jugoslavije, a još značajnije ispod prosjeka ostalih zemalja bivšeg socijalizma. Sa druge strane, u Crnoj Gori, kao i svim ostalim postkomunističkim zemljama, uključujući zemlje bivše Jugoslavije, bihejvioralna distanca je na drastično višem nivou u odnosu na zemlje Zapadne Evrope. Međutim, ključni je podatak u našem istraživanju da je bihejvioralna distanca danas na značajno nižem nivou u odnosu na 2008. godinu. Dakle, visok stepen bihejvioralnog distanciranja i pozitivni trendovi jesu glavni nalaz ovogodišnjeg istraživanja.

Najveći stepen distance u Crnoj Gori po bihejvioralnom kriterijumu jeste u odnosu na narkomane i osobe koje imaju kriminalnu prošlost

Bihejvioralna distanca danas u Crnoj Gori je na značajno nižem nivou nego prije devet godina

Kada je riječ o distanciranju u odnosu na političke ekstremiste, najprije nalazimo da je nivo distanciranja u Crnoj Gori na približno jednakom nivou, bez obzira da li politički ekstremizam dolazi 's lijeva' ili 's desna'. U svakom slučaju, danas je distanciranje u odnosu na politički ekstremizam u Crnoj Gori izraženiji i prema ljevičarima i prema desničarima, u odnosu na 2008. godinu. Crna Gora se od ostalih zemalja razlikuje samo u višem stepenu tolerancije na desničarski ekstremizam kada se uporedi sa Zapadnom Evropom. U svim ostalim mjerama distanciranja, Crna Gora je na približnom nivou zemalja regiona i ostalih postkomunističkih zemalja.

Distanciranje u odnosu na politički ekstremizam u Crnoj Gori je danas na višem nivou nego prije devet godina

Analizirajući od kojih to faktora zavisi percepcija diskriminacije, utvrdili smo nekoliko faktora koji spadaju u različite kategorije po svom atributivnom karakteru. Kada je riječ o sociodemografskim faktorima, nacionalna pripadnost se pokazala kao ključna, tačnije, oni koji se nacionalno izjašnjavaju kao Srbi, u značajno većoj mjeri percipiraju diskriminaciju u odnosu na pripadnike ostalih nacionalnih skupina. Međutim, pitanje je da li je nacionalnost demografska ili politička varijabla, iz prostog razloga što je na političkoj sceni u Crnoj Gori, u velikoj mjeri, politički sukob između vlasti i opozicije istovremeno i nacionalni sukob, budući da su političke partije koje predstavljaju interese Srba, u opoziciji. Da je percepcija diskriminacije u velikoj mjeri političkog karaktera dokazuje i podatak da je kod onih koji smatraju da se zemlja kreće u dobrom smjeru (a ovo je proksi za one koji podržavaju vlast), nivo percepcije diskriminacije značajno niži u odnosu na one koji smatraju da se zemlja kreće u pogrešnom smjeru (proksi za one koji su protiv vlasti). Ovo korespondira i podatkom da oni koji imaju nisko povjerenje u političke institucije, u značajano većoj mjeri percipiraju diskriminaciju u odnosu na one koji imaju visoko povjerenje u političke institucije. Kontrolni indikator koji dokazuje ovu tvrdnju jeste i veza između ukupnog zadovoljstva životom i percepcije diskriminacije, tačnije, oni koji su zadovoljniji životom percipiraju diskriminaciju na značajno nižem nivou u odnosu na one koji nisu zadovoljni. Istraživanjem smo pokazali i da je jedan socijalno-psihološki faktor veoma važan kada je riječ o percepciji diskriminacije, a to je interpersonalno povjerenje. Drugim riječima, ako je socijalno (interpersonalno) poverenje na

Najveći stepen distance u Crnoj Gori po bihejvioralnom kriterijumu jeste u odnosu na narkomane i osobe koje imaju kriminalnu prošlost

Bihejvioralna distanca danas u Crnoj Gori je na značajno nižem nivou nego prije devet godina

visokom nivou, onda se diskriminacija percipira u značajno manjoj mjeri, nego ukoliko je to povjerenje na niskom nivou. Dakle, možemo reći da je visok stepen percepcije diskriminacije u Crnoj Gori u velikoj mjeri rezultanta niskog stepena interpersonalnog povjerenja koje postoji.

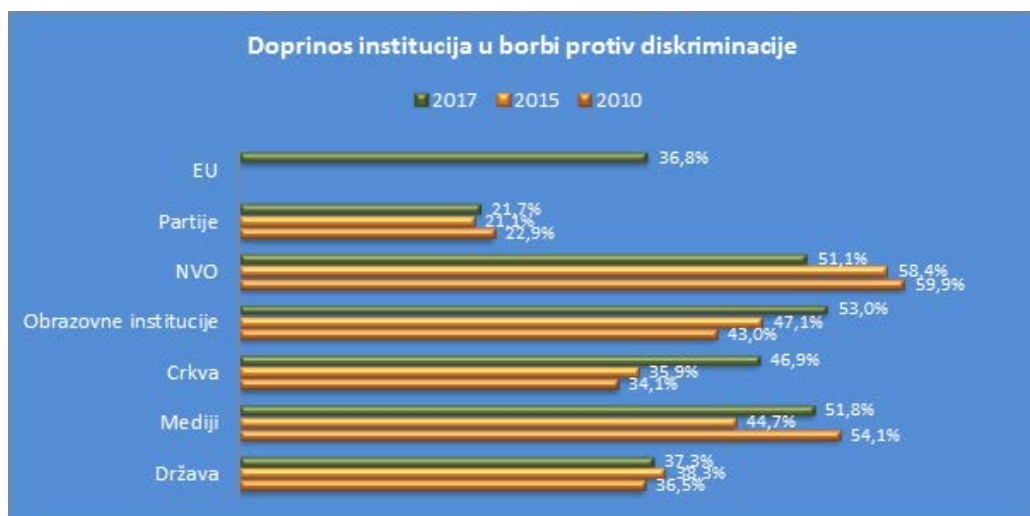

Analizirajući od kojih to faktora zavisi percepcija diskriminacije, utvrdili smo nekoliko faktora koji spadaju u različite kategorije po svom atributivnom karakteru. Kada je riječ o sociodemografskim faktorima, nacionalna pripadnost se pokazala kao ključna, tačnije, oni koji se nacionalno izjašnjavaju kao Srbi, u značajno većoj mjeri percipiraju diskriminaciju u odnosu na pripadnike ostalih nacionalnih skupina. Međutim, pitanje je da li je nacionalnost demografska ili politička varijabla, iz prostog razloga što je na političkoj sceni u Crnoj Gori, u velikoj mjeri, politički sukob između vlasti i opozicije istovremeno i nacionalni sukob, budući da su političke partije koje predstavljaju interese Srba, u opoziciji. Da je percepcija diskriminacije u velikoj mjeri političkog karaktera dokazuje i podatak da je kod onih koji smatraju da se

zemlja kreće u dobrom smjeru (a ovo je proksi za one koji podržavaju vlast), nivo percepcije diskriminacije značajno niži u odnosu na one koji smatraju da se zemlja kreće u pogrešnom smjeru (proksi za one koji su protiv vlasti). Ovo korespondira i podatkom da oni koji imaju nisko povjerenje u političke institucije, u značajano većoj mjeri percipiraju diskriminaciju u odnosu na one koji imaju visoko povjerenje u političke institucije. Kontrolni indikator koji dokazuje ovu tvrdnju jeste i veza između ukupnog zadovoljstva životom i percepcije diskriminacije, tačnije, oni koji su zadovoljniji životom percipiraju diskriminaciju na značajno nižem nivou u odnosu na one koji nisu zadovoljni. Istraživanjem smo pokazali i da je jedan socijalno-psihološki faktor veoma važan kada je riječ o percepciji diskriminacije, a to je interpersonalno povjerenje. Drugim riječima, ako je socijalno (interpersonalno) poverenje na visokom nivou, onda se diskriminacija percipira u značajno manjoj mjeri, nego ukoliko je to povjerenje na niskom nivou. Dakle, možemo reći da je visok stepen percepcije diskriminacije u Crnoj Gori u velikoj mjeri rezultanta niskog stepena interpersonalnog povjerenja koje postoji.

Percepcija diskriminacije je na značajno višem nivou kod onih koji su oponenti vlasti, nego kod onih koji podržavaju vlast

Nizak nivo socijalnog (interpersonalnog) povjerenja jedan je od ključnih faktora visoke diskriminacije u Crnoj Gori

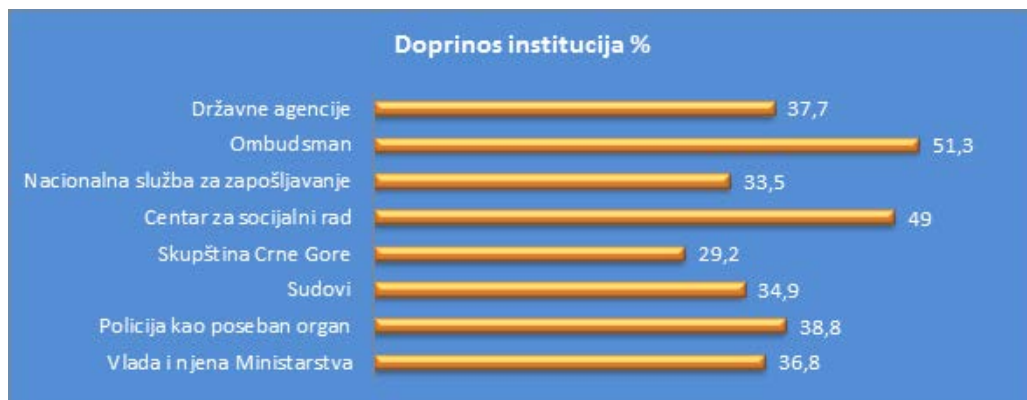

Različite institucije, po stavovima građana pružaju različit doprinos borbi protiv diskriminacije. Građani ocjenjuju da najveći doprinos toj borbi pružaju obrazovne institucije, mediji i nevladine organizacije, dok najniži doprinos pružaju političke partije. Sa druge strane, kada je riječ o obrazovnim institucijama i medijima, trend je naglašen pozitivan, dakle, smatra se da oni doprinose borbi protiv diskriminacije u značajno većoj mjeri nego prije dvije godine, dok kada je o NVO riječ, trend je negativan.

Obrazovne institucije, mediji i NVO najviše doprinose borbi protiv diskriminacije

Kada je riječ o državi i njenim institucijama, najveći doprinos, po mišljenju građana, u borbi protiv diskriminacije pružaju Ombudsman i Centar za socijalni rad, a najmanji Skupština Crne Gore. Ukupno povjerenje u državu i njene organe nije naročito visoko, ali je u porastu u odnosu na 2015. godinu.

Od državnih institucija, najveći doprinos borbi protiv diskriminacije pružaju Ombudsman i Centar za socijalni rad

Na kraju, jako je visok stepen podrške koji građani izražavaju u borbi protiv diskriminacije prema gotovo svim grupama koje su bile predmet istraživanja. U najvećoj mjeri se podržava borba protiv diskriminacije žena i osoba sa invaliditetom. Najmanje se podržava borba protiv diskriminacije LGBT osoba, ali je u ovom pogledu trend pozitivan, tačnije, mnogo je izraženija podrška zaštite ovoj grupi danas nego što je to bio slučaj prije dvije godine.

Najsnažnija podrška javnosti jeste borba protiv diskriminacije žena i osoba sa invaliditetom